

SZÉKELY BERTALAN MŰTEREMHÁZ FÜZETEK 14.

MŰTEREM

Szerepek

és

újraértelmezések

SZADA · 2016

SZÉKELY BERTALAN MŰTEREMHÁZ FÜZETEK 14.

MŰTEREM

Szerepek

és

újraértelmezések

Műteremház Galéria, Szada · 2016. május 8 - június 5.

Székely Bertalan Műteremház Füzetek 14.

A Műteremház Galériában 2016. május 8. és június 5. között megrendezett MŰTEREM című kiállítás kísérő kiadványaként megjelenteti a Székely Bertalan Műteremház Galéria 2016-ban

A tanulmány szerzője:

Révész Emese PhD, művészettörténész, a kiállítás kurátora

Grafikai tervezés: Kecskés Zoltán

Támogatónk: Szada Község Önkormányzata

Révész Emese

MŰTEREM

Szerepek és újraértelmezések

SZÉKELY BERTALAN: A MŰTEREM, MINT MENEDÉK ÉS MŰHELY

Noha Székely Bertalan egyike volt kora leismertebb magyar művészeinek, műterméről egyetlen felvételt ismerünk csupán. Jelfy Gyula fényképe 1905-ben a Vasárnapi Újságban jelent meg, abból az alkalomból, hogy Székelyt Lotz Károly halála után az ún. második Festészeti Mesteriskola igazgatójává nevezték ki.¹ A fotó konkrét színhelyére, a műterem hollétére, nincs konkrét utalás, sem a cikkben, sem a képalírásban. Jelfy az idős mestert ülve, a kamera felé tekintve, műveivel körülvéve, a háttérben aktos kompozícióival (*Japán nő, Fürdőző, Léda*)

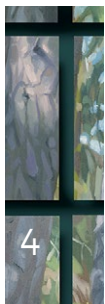

Székely Bertalan műtermében. Jelfy Gyula felvétele, 1905

¹ Székely Bertalan műtermében. Jelfy Gyula fényképe. Lándor Tivadar: Székely Bertalan. Vasárnapi Újság, 1905. december 31., LII. évf. 53. sz. 857. (857–858.)

jeleníti meg. Az enteriőr berendezésében nincs semmi színpadias, hivalkodó vagy egzotikus, nyilvánvalóan nem a kívülállók kíváncsi tekintetének kielégítését szolgálja. E tekintetben lényegileg különbözik a kor historizáló műterembelsőitől, amelyek a századvégen a művész társadalmi reprezentációjának egyik fő színterévé váltak.²

A 19. század elejétől a műterem már nem pusztán műhely, hanem szimbolikus tér, a művészi önmeghatározás, a művész társadalmi reprezentációjának színtere. Courbet műteremképén már ebben az értelemben kap szerepet és válik a művészi élet „reális allegóriájává”.³ Átalakulása és képi reprezentációja jól tükrözi a művész szerepének, társadalmi pozíciójának megváltozását. Ahogy a romantikus művész alakja szorgos mesteremberből zseniális géniusszá válik, úgy lesz a műterem a művészi teremtés mágikus színterévé, amely elzártsága és különössége révén válik vonzóvá a külső néző számára. A műterem mind gyakrabban válik maga is képtémává, az önarckép vagy művész-zsáner keretei között, vagy dokumentatív céllal a képes újságok lapjain.⁴ A század elejétől megsokasodó, romantikus atelier-képeken a műterem olyan színhelyként jelenik meg, amelyre nem érvényesek a mindennapi berendezés és viselkedés szabályai, ahol a művészek bohém és szabad köztársaságának szabályai érvényesülnek, ahol pucér nők pózolnak, középkori vitézek vívnak, s kitömött egzotikus állatok vicsorítanak. Horace Vernet vagy Peter Hasenclever ilyen bohém tanyaként ábrázolta a műtermet.⁵ A historizmus hatására a századvégen a műterem mindinkább színpaddá és kiállítótérre alakul, ahol egy „Wunderkammer”

- 2 Christine Hoh-Slodczyk: *Das Haus des Künstlers im 19. Jahrhundert*. Prestel, München, 1986.
- 3 Linda Nochlin: *Courbet*. Thames & Hudson, London, 2007, 153–185.
- 4 A mára igen sokrétűen tárgyalt téma átfogó igényű összefoglalása: *Mythos Atelier: Von Spitzweg bis Picasso, von Giacometti bis Naumann*. Katalog; Ina Conzen mit Dagmar Schmengler; Redaktion Dagmar Schmengler, Ina Conzen, Anna Himmelsbach Hirmer Staatsgalerie, Stuttgart, München, 2012.
- 5 Horace Vernet: *A művész műterme*, 1820 körül; Peter Hasenclever: *Műteremjelenet*, 1832, Düsseldorf.

egzotikus és bizarr, múzeumszerű, fullasztóan zsúfolt tárgyegyüttese uralkodnak. Hans Makart bécsi műterme vagy Franz von Stuck müncheni műterme jellegzetes és közismert példái voltak a gazdagságot és kuriozitást egyszerre sugalló tereknek, ahol drága textilek, régi bútorok, egzotikus növények, és különös művészi kellékek (koponyák, kitömött állatok, fegyverek) övezték az alkotóművészt.⁶ A teatralitás és reprezentáció új műtermi divatját követve, Munkácsy Mihály, Storno Ferenc vagy Stróbl Alajos már tudatosan, a nyilvánosság számára is látványosságként szolgáló módon rendezte be műtermét.⁷ A sajtó itthon is mind élénkebb figyelemmel kísérte a témát, így a *Vasárnapi Újság* egész cikk sorozatot indított *Művészeink műtermeikben* címmel, bemutatva Zichy, Benczúr, Lotz vagy Tornai Gyula műtermeit.⁸

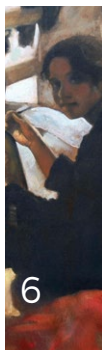
A bohém, egzotikus és Wunderkammer jellegű műtermek mellett azonban a század elejétől formát kap a műterem, mint az elvonulás, magányos elmélkedés puritán színhelye. Ennek jellegzetes példája Georg Friedrich Kerstingnek barátja, Caspar David Friedrich műterméről festett műve, ahol a művészi munka színhelye leginkább a szerzetesi cellára emlékeztet. Honoré Balzac 1831-ben megjelent *Ismeretlen remekműve* a művészi alkotómunkát szintén elzárt, titkokkal övezett térbe helyezi, amely épp rejtélyes különössége miatt oly vonzó a külvilág számára. E romantikus minta értelmében a műterem az alkotó társadalomból való kivonulásának, művészi autonómiájának szimbóluma.⁹ Székely műtermi reprezentációja és nyilvánosság elől elzárkózó művészi magatartása e hagyományba illeszkedik.

- 6 Eva-Mongi-Vollmer: *Das Atelier des Malers. Diskurse eine Raum sin der zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Lukas Verlag, Berlin, 2004; Hans Ottomeyer: *Zwischen Kunst und Leben. Die grossen Ateliers des Historismus*. In: Makart. Ein Künstler regirt die Stadt. Hsg.: Ralph Gleis. Prestel, München, 2011, 70–79.
- 7 Askercz Éva: *A Storno-műterem Sopronban*. In: *Művészek és műtermek*. Szerk: Hadik András, Radványi Orsolya. Ernst Múzeum, 2002, 19–29; Nagy Ildikó: *Stróbl Alajos berendezte az Epreskertet*. In: u.o. 47–59.
- 8 Paksi Endre: *Műterembelső 1885–1914*. In: u.o. 95–108; Bellák Gábor: *Benczúr Gyula műtermei*. In: u.o. 85–94.
- 9 Oscar Bäschman: *Kiállító művészek. Kultusz és karrier a modern művészeti rendszerben*. L'Harmattan, Budapest, 2012, 105–110.

Az említett Jelfy Gyula fotót Lándor Tivadar, Székelyt személyesen is jól ismerő újságíró, esztéta írása kíséri a *Vasárnapi Újságban*. Szövegében a mester magányos, elvonult alkotóként jelenik meg: „Székely Bertalan évtizedek óta elzárkózott műtermébe, s ott őszült meg, a komoly, kitaró és jelentős munka közepette, a melyet mint alkotóművész, mint a képzőművészet elméletírója és mint tanítómester végzett, szinte társtalan magányban élt ott, nem érintkezve mással, mint tanítványaival és legrégebb barátaival.”¹⁰

A fényesen induló pálya megtorpanása az 1880-as évek közepén következett be, összefüggésben a történeti festészet megváltozott társadalmi szerepével.¹¹ A nagyközönség előtt történeti képpel utoljára az 1885-ös Országos Kiállításon lépett fel. Bár a *Zrínyi kirohanásának* vázlatát két évvel korábban Ipolyi-díjjal jutalmazta a szakma, a monumentális kép már közel sem keltett akkora visszhangot mint Székely korábbi történelmi művei.¹² Míg ezt megelőzően több-kevesebb rendszerességgel kiállítója volt a Műcsarnoknak és a nagy nemzetközi kiállításoknak, most teljességgel visszavonult a nyilvánosság elől: 1885-től tizenöt éven át nem jelent meg a kiállítóterekben. Mindez olyan időszakban történt, mikor a szalon-jellegű, műcsarnoki kiállítási reprezentáció a művészi imázs teremtés egyik legfontosabb eszközévé vált.¹³ Bár mindeközben Székely aktív maradt mint tanár, és jelentős épületdekorációs megbízásokon dolgozott, ám pedagógiai és falkép-festői munkássága jóval csekélyebb nyilvánosságot, sajtóvisszhangot kapott, mint néhány évvel korábban a történeti festőé. A műteremben komoly munka folyt ugyan, de távol a művészi közélettől, a közönségsiker reflek-

10 Kacziány Ödön: *Magyar festőművészek* Vasárnapi Ujság, 41, 1894. december 9., 49. sz. 817-818.

11 Forrásosan nem igazolható, de a jelenséget remekül illusztráló legenda szerint 1875-ben, a Thököly búcsúja állami megvétele után, Trefort Ágoston arra kérte Székelyt, hogy ne fessen több reprezentatív történeti képet, mert az államnak nem áll módjában azok megvásárlása. – Szőke Annamária: *Székely Bertalan írásos hagyatéka*. Bölcsészdoktori (Ph.D.) disszertáció. ELTE BTK Művészettörténeti Tanszék. Budapest, 1998, 14.

12 Sinkó Katalin: Zrínyi Miklós Szigetvárt. In: *Aranyérmek, ezüstkoszorúk. Művész kultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században*. Szerk: Sinkó Katalin, Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1995, 288.

13 Bächtman i. m.

torfényétől. „Visszavonulva a nyilvános élettől, kötelességeinek és tanulmányainak él. Nevét hiába keressük a kiállítások tárgymutatóiban s a napilapok hasábjain” – írta róla 1894-ben Kacziány Ödön.¹⁴ Hasonlóképp látta Hock János, aki Székely visszatérését jelentő, 1900-ban a Nemzeti Szalonban megrendezett kiállításának előszavában a műtermében eltemetkező, a műterem magányában kontempláló mesterről írt.¹⁵

E következetes elzárkózásnak köszönhetően Székely műtermének berendezése épp oly kérdéses, mint annak holléte. A Képzőművészeti Társulat kiállítási katalógusaiban alkalmoszerűen feltüntetett lakhelyek szerint Székely jó ideig a Képzőművészeti Főiskola és az Epreskert közelében lakott. 1883-ban a Sugár út 83. címet adta meg lakhelyeként, ami az Andrássy úti Körönd, frissen elkészült MÁV bérpalotája volt, szemközt az általa nem sokkal korábban sgraffitókkal dekorált MÁV nyugdíjintézet épületével.¹⁶ 1885-től a kiállítási katalógusokban és Budapest Székesfőváros lakcímjegyzékében is lakhelyeként a Képzőművészeti Főiskola épülete szerepelt. Később lakhelye ugyan megváltozott, műterme jó ideig a Képzőművészeti Főiskola épületében maradt.¹⁷

Székely műtermét felidéző kortársai egyaránt kiemelik a tér puritanizmusát. Schauschek Árpád, a festő fiának műegyetemi tanártársa és barátja egyenesen a belső, intellektuális, morális értékre koncentráló protestáns etika leképezését látja benne, meditatív, szakrális térként jellemezve Székely műtermét: „Nem volt benne semmi sem a művészek, a költők tudatos vagy öntudatlan fellengzéséből, különködéseiből, hóbortjából, fényűzéséből. Műterme inkább műhely volt, egyszerűségre, sivárságra vetélkedett

14 Kacziány 1894 i. m. 818.

15 Hock János: Székely Bertalan. In: *Székely Bertalan műveinek kollektív kiállítása*. Nemzeti Szalon, Budapest, 1900, 9. (5-12.)

16 A Kauser József által tervezett épületet 1883-ban adták át. A Nyugdíjintézet palotáját Petcschauer Gusztáv tervezte és Székely Rauscher Alajossal együtt azt 1880-1881-ben díszítette sgraffitókkal. – Ld.: Lájér Veronika: *Székely Bertalan és Rauscher Lajos sgraffitói a Kodály Köröndön*. (Székely Bertalan Műteremház Füzetek 5.) Szada, 2008.

17 A kiállítási katalógusokban 1885-től 1904-ig az Andrássy út 71. szerepel. A lakcímjegyzékben 1891 és 1894-ben: VI. kerület, Gyár utca 3. (mai Liszt Ferenc tér), 1896-1897-ben VII. kerület, Almássy tér 8. 1898-tól nem szerepel a budapesti lakcímjegyzékben.

azokkal a régi vidéki református templomokkal, ahol ősei az Isten igéit hirdették: műhely volt, de templom is, hol ő buzgón szolgálta az isteni művészetet és hirdette annak igéit.¹⁸ Bár a leírások egyike sem nevezi meg a műtermek hollétét, vélhetően szintén Székely főiskolai műterméről ír Bánffy Miklós, mikor felidézte a mester mellett töltött diákéveit: „Ha a nevét említik, azonnal meglátom. Mindig ugyanúgy. Némán sétál le s föl a sötét atelierben. Tágas, téglányalakú terem. A falakon mindenfelől vásznak, kartonok, sok-sok készülő, de be nem fejezett kép. Egymás előtt, egymás hátán. Kicsik-nagyon és óriásiak össze-vissza. A közbülső tér üres, itt sétál föl s alá a mester.”¹⁹ Hasonlóképpen idézte fel műtermét Zombori-Moldován Béla, aki az 1900-as évek elején volt Székely tanítványa: „A műterme igazi műhely volt, mentes minden műbohém, álromantikus sallangtól. Nem akart senkit ilyen eszközökkel megszedíteni. Az üres szivardobozok felgyarapodott emeletei, a vázlatok és festmény-tanulmányok tömege s a technikai kísérletekhez felhasznált tansegédletek halmaza vették őt körül.”²⁰ Bár a „szadai tuszkulánuról” nem maradt fenn konkrét leírásunk, nyilván annak berendezését hasonló puritanizmus jellemezte. A leírások és Jelfy Gyula fényképe egyaránt olyan műtermet tárnak elénk, amely mellőzi a színpadias, historizáló kellékeket, reprezentatív díszleteket, melynek egyedüli berendezései a művek és festészeti eszközök. Ebben az értelemben a műterem nem a kívülálló tekintetek gyönyörűségét szolgáló látványosság, hanem a mű intellektuális előkészítésének és technikai kivitelezésének műhelye, melyben az egyedüli látványosságot maguk az alkotások képviselik.

18 Schauschek Árpád: *Székely Bertalan emlékezete I.* Rajzoktatás, 13, 1910. szeptember 15., 7. sz. 212-226.

19 Bánffy Miklós: *Székely Bertalanról.* Pesti Napló, 1935. december 8., 33.

20 Bán Tibor: *Post festam.* Rajzoktatás, 5, 1944/1, 4-5.; Moldován Béla 1903/04 – 1907/08 között volt főiskolai hallgató.

TRADÍCIÓ ÉS ÚJHISTORIZIZMUS:

SZÉKELY BERTALAN-DÍJ (1935-1944)

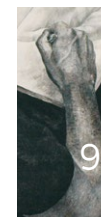
A Képzőművészeti Főiskola Székely Bertalan születésének századik évfordulóján, 1935-ben a műcsarnoki emlékünnepe fő szervezője volt, „de egyben azon megfontolástól is vezettetve, hogy a nagy halottja példaadó emlékezetének ébrentartását megfelelő emlékmű és alapítvány szolgáltassa a legjobban”, pályázatot írt ki egy Székely-emlékszoborra, továbbá alapítványt tett egy évente, a hallgatók számára kiadandó Székely kompozíciós díj kiosztására.²¹ A Székely Bertalan-díj alapításának ötlete hivatalosan első ízben 1935 októberében vetődött fel a főiskola rektori ülésén.²² Decemberre megérkezett a kezdeményezés minisztériumi támogatása, mely a Székely Bertalan centenárius ünnepély alkalmából a „főiskola tehetségesebb növendékeinek díjazására Székely Bertalan díjat alapít évi 300.- Pengővel”. Meghatározása szerint a pályázat önállóan komponált festményekre vonatkozott és a mester emlékének ápolását szolgálta: „A díj évente május 8-án, Székely Bertalan születési évfordulóján adatnék ki egy figurális kompozícióra a Főiskola művésztanárainak odaítélése alapján. A kompozíciók nem vázlat, hanem kidolgozott képterv formájában adandók be”²³ A díjat (amelyen a pályázás kötelező volt) meghatározott témában készült, felsőbb éves (IV-VII. évfolyam) festő hallgatók kaphatták.

Az első pályázat témája szakrális téma volt, s a pályaművek méretét 70 x 100 cm-ben limitálta a kiírás. Az iskola mestereiből álló zsűri első alkalommal közel száz pályaműből válogathatott. Az 1936 májusában kihirdetett eredménye szerint a 300 pengős

21 *Az O. M. Kír. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1935 – 1936.* Szerk.: Ferenczy József. Bp. 1936. 20.

22 MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/7. (283.) – 1935. X. 30. Rektori ülés jegyzőkönyve.

23 MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/7. (318., 320.) – 1935. XII. 20. Rektori ülés jegyzőkönyve.

Szalay Lajos: Jézus születése, 1936

pályadíj nyertese Szalay Lajos, Benkhard Ágost végzős éves növendéke lett.²⁴ Az 1937. évi díj tárgya nem olajfestmény, hanem (szintén Székely életművéhez igazodva) falképterv volt, a főiskola könyvtári olvasótermének hátsó falára szánt, a Festőművészet „allegorikus vagy naturalisztikus ábrázolása” volt.²⁵ A pályadíjat Metykó Gyula nyerte, aki festészeti és grafikai tanulmányai mellett a freskófestészetben is kiképezte magát.²⁶ Az 1938. évi pályázat az Epreskerti II. pavilon lépcsőházának falképére szólt és Iván Szilárd nyerte.²⁷ Az 1939 és 1940 közötti, kétszer kiírt pályázat tárgya ismét falképterv volt: az Andrássy úti főépületbe tervezett, díszterem rektori emelvényének háttérébe, mely Széchenyi István életét és működését

mutatja be.²⁸ Az 1941-ben a kiírt pályázat újra olajfestményre szólt, a pályázókat történelmi, ikonográfiai előadások is segítették, tárgya Arany János költői műve nyomán Szt. László király életének egy mozzanata volt.²⁹ Az 1943. évi Székely-díj tárgya ismét az Árpád-házi királyokhoz nyúlt vissza: IV. Béla felépíti Buda várát.³⁰ 1944-ben a Székely-díj összegét a minisztérium felemelte, ez lehetővé tette a pályázat kibővítését, így külön festészeti és külön grafikai pályázat került kiírásra.³¹ Az 1944. évi grafikai díj témája: „Gróf Széchenyi István látogatásának megörökítése Canova műtermében (1818), ahol az első magyar szobrász, Ferenczy István, éppen Csokonai Vitéz Mihály szobrát mintázza.”³² A festészeti díj tárgya szintén történelmi téma volt: „1000 év óta áll a viharban a magyar.”³³

Szikora Antal: Jelenet Szent László életéből, 1941

- 24 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1935–1936. Bp. 1936. 55–56. – Dicséretben részesültek: Szentiványi Lajos, VI. é.: Jézus születése – Rákoczy Zoltán, VI. é.: Angyali figyelmeztetés – Szalay Lajos, IV. é.: Szent Család a műhelyben – Sárközy Csaba, V. é.: Jézus bemutatása a templomban; – A művek közül több megjelent a főiskola jubileumi, 1937-es kiállításán. A Székely-díjas mű reprodukálva: u.o.: II. t. – Szalay Lajos (1909–1995) 1927–1936 között volt a Főiskola növendéke.
- 25 MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/7. (585., 605.); Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1936–1937. Bp. 1936. Évkönyv, 1937. 54–55. – Díjnyertes: Metykó Gyula, VII. éves művésznövendék.
- 26 Metykó Gyula (1907–1992) 1928/1929-ben Csók István növendékeként kezdett, majd Csók elbocsájtása után Glatz Oszkár volt a mestere, járt a grafikai és freskófestészeti szakképzésre.
- 27 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1937/38 – 1938/39. Bp. é.n. 117. – Tárgya ismeretlen; Díjnyertes Iván Szilárd, VII. éves művésznövendék. – Iván Szilárd (1912–1988) 1930–1937 között volt a Főiskola növendéke (közben 1935/36-ban római ösztöndíjban részesült).

- 28 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1937/38 – 1938/39. Bp. é.n. 117–118. (Nem került kiadásra) – Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1939/40 – 1940/41. Bp. é.n. 105. (A díjat Ósz Dénes és Papp István megosztottan kapta.)
- 29 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Évkönyve 1939/40 – 1940/41. Bp. é.n. 106. (Díjnyertes: Szikora Antal, IV. éves hallgató festménye; – Repr. u.o. 103.)
- 30 MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/3530. (8.)
- 31 Bory Jenő, rektor levele ismeretlenhez 1944. februárjában – MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/5759 (3.)
- 32 MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/3563. (2.) – Díjnyertes: Fekete Géza, V. éves hallgató rézkarca.
- 33 Bory Jenő, rektor, levele ismeretlenhez. 1944. február – MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Adattára: MDK – C – I – 1/5759 (3.) – A pályanyertes Balogh András meg is kezdte a falkép felvázolását a díszterem hátsó falára.

A díj alapítása idején a főiskolán már kialakult ösztöndíj rendszer működött, mely egyaránt szolgálta a tanulók művészi fejlődését és szociális körülményeinek javítását. Az ösztöndíjak nagyrészt állami alapításúak voltak. A Székely-díj, eredeti célját tekintve, a fiatalok szakmai fejlődését volt hivatott elősegíteni. Vonzerejéből sokat vesztett, mi-
kor kötelezővé tették a felsőbb évesek számára. Jellegét illetően, az ábrázolás tárgyában, technikájában mindvégig kötött maradt. Tematikájában jól tükröződött a kultúrpolitika azon szándéka, hogy ébren tartsa a magyar festészet historizáló hagyományait. Székelyt tehát elsősorban, mint a historizáló magyar történeti és falképfestészet mestereként állították a fiatal művészek elé. A pályaművek ennél fogva magyar történeti vagy biblikus jelenetek lettek, a falkép-tervek közül némely kivitelezése meg is kezdődött. A pályázat a fiataliságot egy nemzeti, tradicionalista, tartalom centrikus művészet művelésére ösztönözte. Az 1940-es évek hivatalos művészetpolitikájának kezében a díj a monumentális újhistorizmus művész-utánpótlását biztosító eszközzé vált.

ÚJRATERVEZÉS:

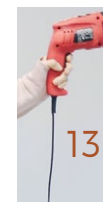
SZÉKELY BERTALAN ÖSZTÖNDÍJ

A Magyar Képzőművészeti Egyetem Székely Bertalan Ösztöndíjának alapítása arra az időszakra esett, amikor a festő életműve újra az érdeklődés középpontjába került. Ennek a folyamatnak nagy hatású kezdőpontja volt a Képzőművészeti Főiskola Székely mozgástanulmányait bemutató kiállítása 1992-ben.³⁴ A következő évben a szadai Emlékmúzeum tematikus tárlatai is megkezdődtek, 1999 őszén pedig megnyílt az életmű mindez idáig legnagyobb lélegzetű összegző kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában.³⁵ Az első ízben 1997-ben kiadott ösztöndíj pályázati feltételei mai napig lényegében változatlanok: kitűnő tanulmányi eredménnyel és szakmai jeggyel rendelkező, jelentős művészi teljesítménnyel bíró, nappali tagozatos hallgatók pályázhatnak meg. Különleges értékét az adja meg, hogy megítéléséről a hallgatók véleménye alapján, a Diákjóléti Bizottság dönt. A havi tíz ezer forintos ösztöndíj egy tanévre szól, és alkalmanként két hallgató is részesülhet benne, akik műveiket az egyetem aulájában rendezett kiállításon is bemutathatják. Az ösztöndíj az elmúlt csaknem húsz évben több mint harminc hallgató munkájának elismeréseként szolgált. Mivel az elismerés sem műfajt, sem technikát, sem stílust nem részesít előnyben, a díjazottak között éppúgy vannak tervező- és képregrafikusok, mint festők, szobrászok vagy médiaművészek.

Mostani kiállításunknak a teljesség igénye nélkül a díjazottak művészetének sajátos metszetét nyújtja. Mivel befogadó helyeként Székely Bertalan különleges aurájú szadai műteremháza szolgál, válogatásunk közvetlenül a műteremre, mint a művészi alkotás szimbolikus színterére reflektál. A kortárs művészetben a műterem határozottan meg-

³⁴ *Székely Bertalan mozgástanulmányai*. Rend.: Szóke Annamária. Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest, 1992.

³⁵ *Kompozíciók a Halászbástya dekorációjához*. Székely Bertalan Emlékmúzeum, Szada, 1993; *Székely Bertalan (1835–1910) kiállítása*. Rend.: Bakó Zsuzsanna. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1999.

jelenő, intellektuálisan sokrétű téma, amely éppúgy lehet a szellemi munka színtere, mint a művészi akció, az alkotói folyamat színpada.³⁶ A konceptuális művész megváltozott munkamódszerét és státuszát reprezentálja Joseph Beuys 1980-ban készült fotó-sorozata (*Künstler im Atelier*), ahol a hagyományos festőállvány és modellek helyét az íróasztal veszi át.³⁷ A hatvanas évektől a műterem veszít mitologikus-mágikus státuszából, a művészi produktum létrehozásának praktikus színtere, inkább iroda, mint műhely, amely a nyilvános akciók során maga is színpaddá alakul. Az ezredforduló alkotói viszont előszeretettel utalnak vissza a műterem évszázadok óta őrzött mitikus-allegorikus tradíciójára, így Matthey Barney a teremtő gesztusra vagy Paul McCartney a heroikus zseni mítoszára.³⁸ **Fodor Dániel** fényképe éppen e romantikus művész-száner hagyományait éleszti újra ironikus formában, amikor az akadémikus modellek mesterként beállításait imitáló modelljét egy mai műtermi térbe helyezi, ahol a festő-állvány helyét immár a számítógép vette át.

Kiállításunkon a műterem ábrázolások évszázados hagyományaira utal vissza **László Dániel**, aki 2004–2005-ben egy sorozatot is szentelt a témának. Mindez egybe esett a Sensaria festőcsoport alapításával, amely a régmúlt festészeti tradíciójának újraértelmezett felélesztését tűzte ki célul.³⁹ Ekkor készült művein a 17. századi németalföldi festészetre, azon belül is Vermeer műveire közvetlenül is visszautal. Vermeer Bécsben őrzött műteremképe a téma egyik első, és egyik legösszetettebb megfogalmazása, amely a modelljét festő alkotót állítja középpontba.⁴⁰ László Dániel saját otthonának, műtermének szereplőit, tárgyait állítja be e klasszikus minta szerint: zongorázó vagy

14

36 A hazai példák összegzése: *Világmodellek. Műtermi kísérletek és dokumentumok Kondortól napjainkig*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2012.

37 Anna Himmelsbach: *Büro und Arbeitsplatz. Die Ateliers von Andy Warhol, Joseph Beuys und Dieter Hohn*. In: *Mythos 2012* i. m. 237–241.

38 Barbara Six: *Das Atelier als Kulisse künstlerischen Inszenierung*. In: *Mythos 2012* i. m. 243–248.

39 Somhegyi Zoltán: *Gondolatok a Sensaria csoport és a mű idejéről*. In: *A festmény ideje. Az újraértelmezett hagyomány*. Szerk: Muladi Brigitta. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2007, 21–26.

40 Vermeer: *A festőművészet, 1665–1667*, Kunsthistorisches Museum, Bécs; Fogarassy Miklós: *A festőművészet*. Corvina, Budapest, 1987.

az ablaknál levelet olvasó feleségét, játszó gyermekeit, megidézve a holland zsánerképek szobákon átfutó átlátásait, kép a képben motívumait, finom fényhatásokat kereső tükröződéseit. Olykor a festő maga is feltűnik jelenetiben, de csak töredékesen, mint a motívumot kutató, fényképező megfigyelő.

Hozzá hasonlóan a műterem, mint a művészi alkotómunka hagyományos színtere jelenik meg **Megyeri-Horváth Gábor** festményein. Kiállított művei epreskerti szobrászokról készültek, a külső szemlélő számára is bepillantást engedve Szanyi Borbála és Engler András műhelyébe. Különös nézőpontokat és fényhatásokat kereső beállításában feltárja e terek sajátos káoszát, a készülő művek töredékeinek és torzóinak néhol intim, másutt monumentális összhatását.

Gesztelyi Nagy Zsuzsát már diplomamunkájában is a mustrás-ornamentális színes felületek felhalmozása érdekelte, az a kettősség, amivel a mintás textil-akkumulációk tárgyias és elvont festészet között billegnek. Ehhez kötődően a műterem is mint festői látvány érdekli, az anyagszerű és tárgy nélküli, konstruktív és organikus ábrázolás találkozási pontja. Kiállított művén – képben a kép – a színes ponthalmaz közepében bele metsződő kubesos formák kettős hatását ismétli a folyosó szigorú geometrikus struktúrájába helyezett festmény.

A műterem intézményesített formáját választja témaként **Szabó Franciska**, aki a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola portrét festő diákjait festi. Az iskola tanáraként visszatérő témája a rajzoló diák és az akadémikus oktatás évszázadok óta változatlan kelléktára (gipszmásolatok, drapériák). A tárgy megfigyelésének hagyományos nézőpontját felborítva, a rajzolókat felülnézetből ábrázolja, ami által a modell és rajzolója azonos valóságsíkra kerül, s mindannyian egy új kép színfoltjai lesznek. A szokatlan nézőpont által a mű fellazítja a modellrajz hieratikus helyzetét, s egyúttal a hagyományos rajzi tevékenység (az arc megfigyelésének és leképezésének) újragondolása ösztönöz.

15

Hasonlóképp az iskolai stúdiumrajz helyzete ad keretet **Csörgő Tamás** festményének, aki tradicionális modellrajz helyzetét állítja középpontba. Műve ugyanakkor nem pusztán életkép, hanem sajátos önarckép is, amely jól beilleszthető az önarckép modellel hagyományos képtípusába. Az alkotót és modelljét egy térbe helyező képtípus a késő reneszánsz óta a művész akadémikus műveltségének bizonyossága volt. Ezúttal a modell testarányai eltérnek ugyan a hagyományos akadémikus testideáltól, Csörgő azonban tradicionális alapossggal, anatómiailag pontosan és anyagszerűen szerkeszti és formálja meg kompozícióját.

Koós Gábor frottázs képe a műterem szimbolikus, szakralizált ábrázolásának példája. Koós képein előszeretettel alkalmazza a tárgyak egyszeri és közvetlen nyomát megőrző átdörzsölés technikáját. E kép egy olyan sorozat része, amelyben első, saját műterme, számára fontos tárgyait örökítette meg. Ez, a nagy méretű nyomat az alkotó egykori műterme ajtajának lejnnyomatát őrzi, bizonyos értelemben hiteles másolata annak. Az ajtó szimbolikus tárgy, hiszen a külső, mindennapi világot a belső, alkotói univerzumtól elválasztó átjárást biztosító kapu.

A műterem hosszú időn át a valóság művészi transzponálásának színtere volt, ahol az illúzió megszületett. **Szigeti Csongor Gábor** műve magát a művészi illúzióteremtés aktusát állítja középpontba, nagy méretű, torz tükrevel. A „Rotomirror” visszafordítja a képi reprezentáció szokásos menetét, s magát a tükörképet teszi meg művé. A kör alakú, teljességet és hibátlanságot sugalló tükör képe torz, kibillentve a nézőt a másodlagos kép biztonságából, és kiélezve a valóság és annak képpé formált illúziója közti törést.

Moravszky Kata „Art break projectje” kilépve a műterem biztonságos odújából a műhelymunka gyümölcseinek utóéletét követi nyomon, amikor az európai művészet klasszikusainak ikonikussá lett motívumait pólóra, táskára nyomtatva mutatja be. Ebben a fénytörésben a művészet elveszti

mágikus-mitikus karakterét, maga is fogyasztható terméké válik, ahol az alkotás nem teremtés, hanem megélhetési eszköz, s a katarzis helyébe a vásárlás öröme lép. Úgy tűnik, ez a kollektív hozzáférés demokratikus eszménye megvalósításának ára.

A művek másik csoportja magára Székely Bertalan életművére reflektál. Székely festészetében éppen Szada volt az a színtér, ahol mód nyílt a szabadban való festés kötetlen festői kalandjára. Itt születettek a mester legoldottabb, az akadémikus táj kötöttségei alól felszabadult tájképi tanulmányai. **Schaller István** „35 nap” című művének voltaképpen tárgya a természet megfigyelésének és festői leképezésének összetett folyamata. Amint azzal a 19. századi plein air és impresszionista festők is szembesültek a *natura* látványa nem képezhető le egyetlen befejezett műbe, az egyedüli járható út variációk sokasága. Schaller István esetében is a kicsiny, négyzetletű vásznak közelítések az erdő látványához. E töredékek együtteséből kirajzolódó új, egész, maga a művészi megfigyelés aktusának leképezése, a kinti és benti világot összekötő ablak metaforája, a szadai, kertre néző műteremablakot megidéző rácsozat.

Székely késői művei a műterem csendjében született kísérletek, mindinkább autonóm képi problémák, elvont szín és kompozíciós kérdések körül forgó stúdiumok. Ide kapcsolódnak a puttó- és fríz tanulmányok absztrakt szín- és formadinamikai kérdéseket boncolgató sorai, és ide kötődnek Székely késői felhőtanulmányai.⁴¹ Ez utóbbiak vélhetően éppúgy Szadához kötődnek, mint a plein air tájfestmények. A természettudományos megfigyelés szándékát mutatja, hogy a stúdiumokon jelezte a napszakot és a felhő meteorológiai szakzerű elnevezését.⁴²

Páthi Diana tájtanulmányait szintúgy az obszerváció és absztrakció kettőssége jellemzi. Látképei olykor nagy távlatú kompozíciók, amelyek a lankák, dombok geográfiaiag

41 Bakó Zsuzsanna: *Égi színjátékok, tűnékeny káprázatok. Felhőábrázolások Székely Bertalan és Lotz Károly festészetében.* (Székely Bertalan Műteremház Füzetek 12.) Szada, 2014.

42 „cirrus 3 art. morgen munter Cumulus kurz schwer mittag Stratus kurz abend lang Mond Nacht kurz” – Lásd: Székely 1999 i. m. kat. 213., 254.

változatos együtteseiből bontja ki a festőileg elvont, organikus alapú színvázlatokat. „Lég-lények” című ciklusának tárgyai pedig Székelyhez hasonlóan a felhők illanó alakzatai, amelyek áttetsző színfutamokban öltenek formát vásznain.

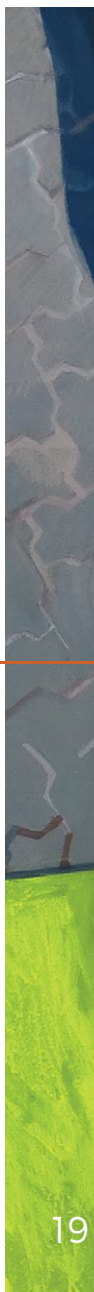
Székely művészeteórai kutatásának kiemelt területe volt az emberi test ábrázolása, mozgása. Akttanulmányaiban az anatómiai ismeretek és aránytani megfontolások által lecsiszolt absztraktummá tisztul az akt, amely akadémizmus felfogása szerint az élő organizmus elvonatkoztatását kívánja, s ebben az értelemben a legmagasabb fokú művészi formaalkotás próbája. **Fülöp Gábor** faszobrain a testnek hasonló fogalmivá csiszolt lényege jelenik meg. Az „Anima” levetközve magáról a fizikai lét efemer változékonyságát, lüktető dinamikáját, maga a lélek anyagi párlata. A nőalak szimmetrikus, zárt, mozdulatlan figurája archaikus istenszobrok állandóságát idézi. Kultikus nyugalma technikailag élő, szerves anyagban, a fában ölt formát, amelyet Fülöp Gábor aszketikus türelemmel formál, metsz, fúr anyagtalánul áttetsző burokká.⁴³

Komlowszky Szvet Tamás fény-installációja kifejezetten kiállításunkra, a Székely Bertalan Emlékmúzeum terébe tervezett alkotás. Szvet Tamás 2012-ben „Kibővített emlékezet” címmel az Epreskert Parthenón-termébe készített művében az egykori Stróbl-műterem képeit kapcsolta be interfészekkel az üres kiállítótérbe. Akkori munkája már felvetette az emlékezés, jelenkori tapasztalat és virtuálisan megidézett múlt (immerzív és augmentált valóságok) összekapcsolásának, átjárhatóságának kérdését. Újabb installációja a műterem mint kultikus, közösségi emlékezeti térként való működését állítja középpontba. Az előtér ablakára helyezett szűrő a belépő elé lábnyomokat vetít, az egykor itt élő alkotót fizikailag megidéző jelet. A fény azonban testetlen entitás, amely csak spirituálisan telített utalás lehet a halandóra, s ugyanakkor változó jelenség, amely a nap állása, erőssége szerint ölt formát, ahogy közös emlékezetünkben is időről időre elhalványul, majd újra határozottabb formát ölt a múlt művészete.

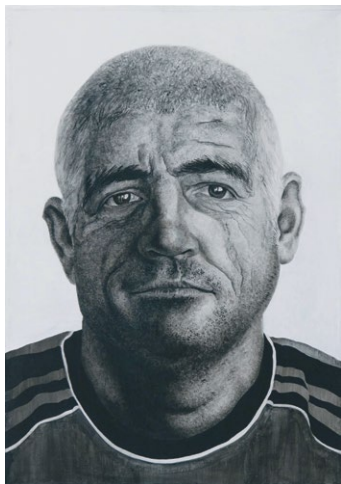

⁴³ Varga Ferenc: *Fülöp Gábor kiállítására*. Balkon, 2010/1, 32.

KIÁLLÍTOTT MŰVEK ÉS ALKOTÓIK

CSÖRGŐ TAMÁS (1988)

2003–2008: Kecskemét, Kandó Kálmán
Szakközépiskola és Szakiskola
Művészeti Tagozata

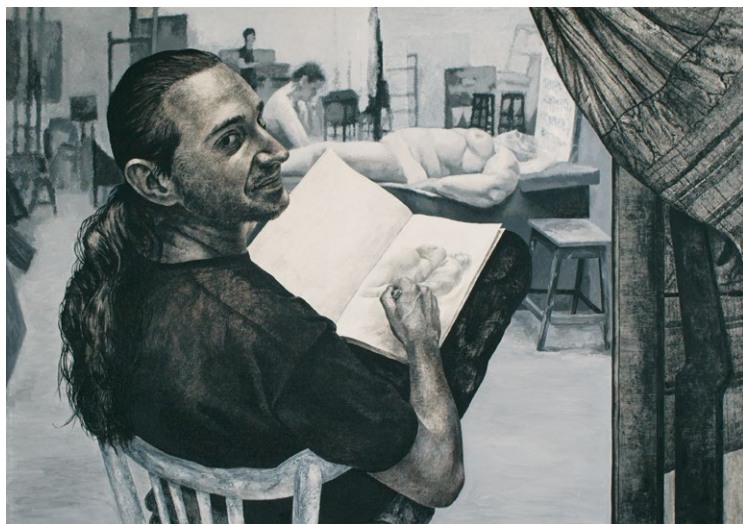
2011-től: Magyar Képzőművészeti Egyetem,
képgrafika szak

2014: Székely Bertalan ösztöndíj

Beleroikkanás

2012 · akril, vászon, 100 x 70 cm

Meretűm
2015
akril, vászon
70 x 100 cm

FODOR DÁNIEL JÁNOS (1989)

Fa korlát

2016 · digitális fotó

2009–2010: Budai rajziskola,
grafika és fotográfia szak

2010–2011: Budapesti Kommunikációs
és Üzleti Főiskola, fotográfia szakirány BA

2011: Magyar Képzőművészeti
Egyetem, intermédia tanszék MA.

2015: Székely Bertalan ösztöndíj

Fedett arcú, visszafelé fűró C. A.
gördeszkán
2014 · digitális fotó

FÜLÖP GÁBOR (1981)

Anima
2009 · fa, 160 x 40 x 35 cm

1996–2000: Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola, szobrász szak

2000–2008: Magyar Képzőművészeti Egyetem, szobrász szak

2004: Székely Bertalan ösztöndíj

Felismerés
2006 · fa, 16 x 8 x 50 cm

GESZTELYI NAGY ZSUZSANNA (1970)

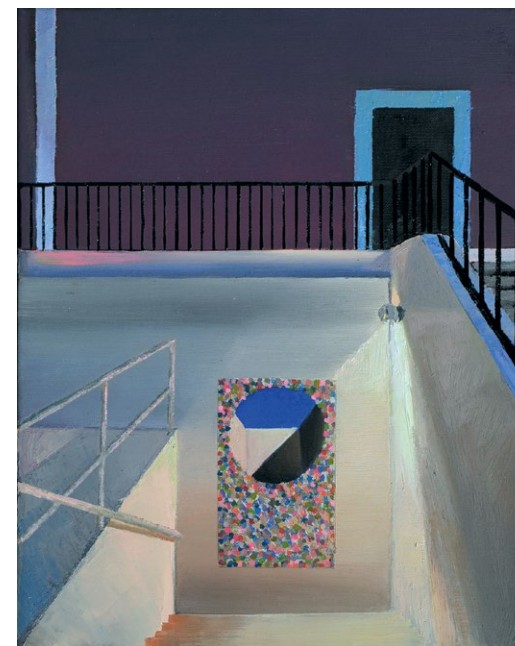
Enteriőr I.
2006 · olaj, vászon
120 x 120 cm

1985–1989: Budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola

1990 és 1996 között Berlinben élt

1999–2005: Magyar Képzőművészeti Egyetem, festő szak

2000: Székely Bertalan ösztöndíj

Képem képben
2006 · olaj, vászon
50 x 40 cm

KOMLOVSZKY SZVET TAMÁS (1982)

1997–2001: Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola, Szeged

2001–2002: Művészeti Szakközépiskola, Szombathely

2002–2007: Magyar Képzőművészeti Egyetem, szobrász szak,
mestere: Jovánovics György

2006: Székely Bertalan ösztöndíj

Kibővített Emlékezet

2012 · AR (Augmented Reality) installáció,
videó kamera, monitor, archív fotók
(a Stróbl család engedélyével), változó méret,
Parthenón-fríz terem, Budapest

KOÓS GÁBOR (1986)

Souvenir (szék a műtermemből)
2014 · papír, fa, tus
60 x 70 x 85 cm

2007–2012: Magyar Képzőművészeti Egyetem, képgrafika szak

2009: Székely Bertalan ösztöndíj

Souvenir (ajtó a műtermemből)
2014 · frottage, papír, tus
230 x 150 cm

LÁSZLÓ DÁNIEL (1976)

Otthon
2005
olaj, vászon
100 x 100 cm

1990–1994: Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest, festő szak

1996–2001: Magyar Képzőművészeti Egyetem, festő szak, Károlyi Zsigmond osztálya

2000: Székely Bertalan ösztöndíj

2003-tól a Sensaria Képzőművészeti Egyesület elnöke

Édua
2014
olaj, vászon
100 x 100 cm

MEGYERI HORVÁTH GÁBOR (1979)

Engler András lovasszobra az Epreskertben
2006 · olaj, vászon, 90 x 100 cm

1993–1997: Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola, Szeged

1998–2003: Magyar Képzőművészeti Egyetem, festő, valamint rajz-művészet-történet tanár szak, mestere: Nagy Gábor

A Sensaria Képzőművészeti Egyesület alapító tagja

2002: Székely Bertalan ösztöndíj

Szobrászlány a műteremben
2006
olaj, vászon
100 x 110 cm

MORAVSZKY KATA (1992)

2012-től: Magyar Képzőművészeti Egyetem, grafikusművész szak, mestere: Szurcsik József

2015–2016: Akademia likovnih umjetnosti, Zágráb, grafikusművész, illusztráció szakirány, mestere: Svjetlan Junakovic

2015: Székely Bertalan ösztöndíj

Art break project
2015 · nyomott textil,
változó méret

PÁTHI DIANA (1977)

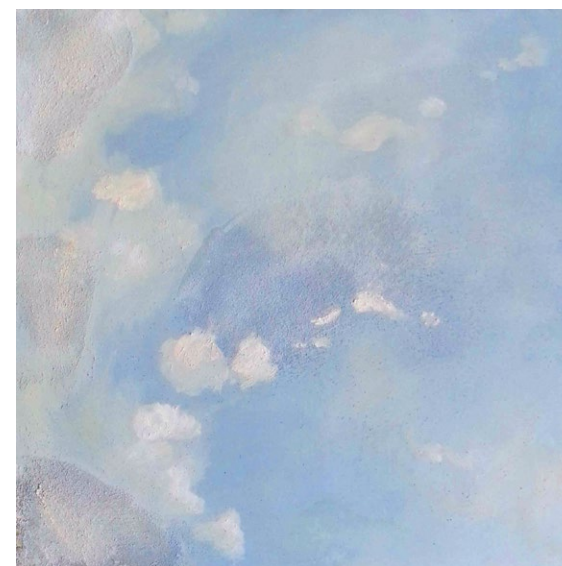
Lég-lény II.
2006
akril, vászon, homok
50 x 50 cm

1992–1996: Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest

1998–2003: Magyar Képzőművészeti Egyetem, festő szak, mesterei: Kovács Attila (1998–1999), Nagy Gábor (1999-től)

2001: Székely Bertalan ösztöndíj

2003: Universidad de Castilla La Mancha de Bellas Artes Cuenca, Spanyolország

Lég-lény I.
2006
akril, vászon, homok
50 x 50 cm

SCHALLER ISTVÁN (1970)

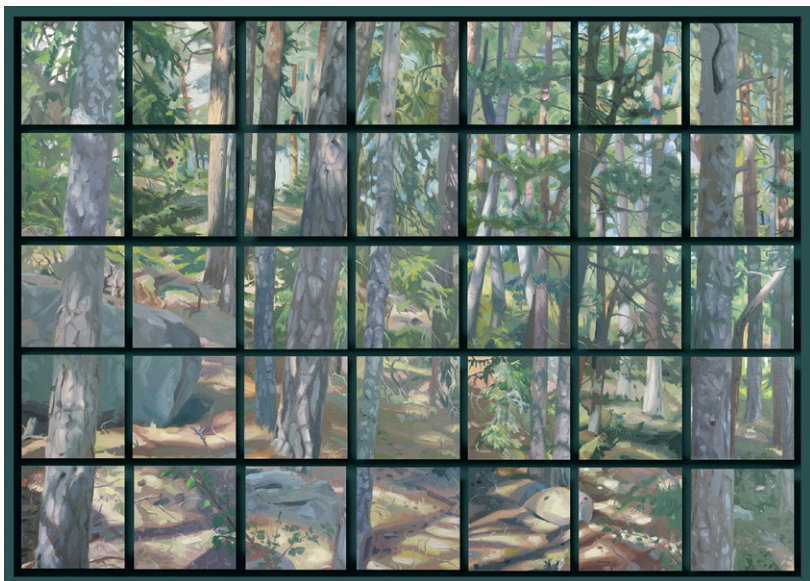

1997–2002: Magyar Képzőművészeti
Egyetem, festő szak,
mestere: Nagy Gábor

1999: Székely Bertalan ösztöndíj

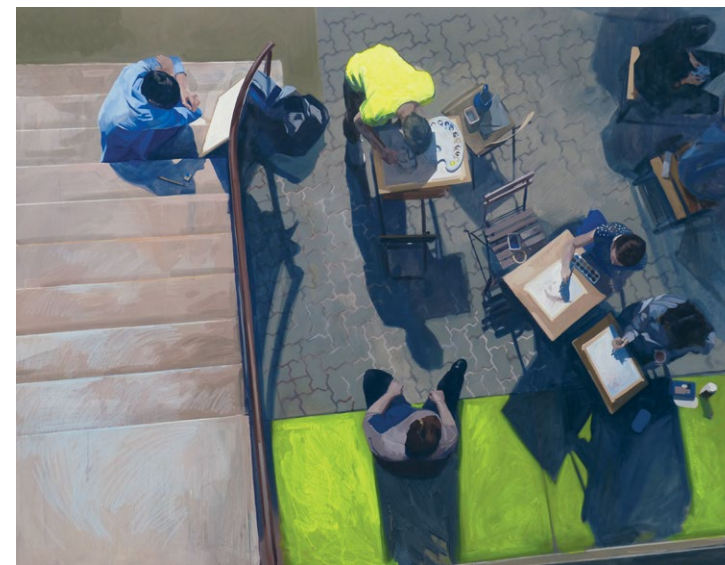
Anyámra gondolkok
2009 · olaj, vászon
147 x 159 cm

35 nap
2015 · olaj, vászon
145 x 200 cm

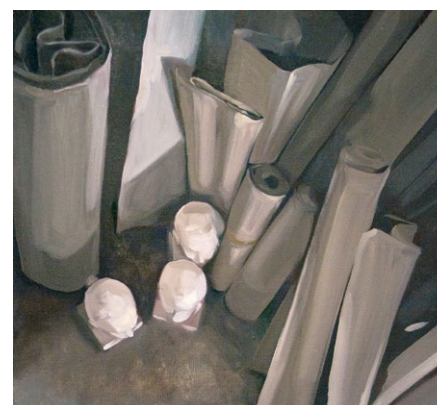

SZABÓ FRANCISKA (1988)

Motiválatlanul
2016
olaj, vászon
195 x 250 cm

Évége
2011 · olaj, vászon
55 x 60 cm

2002–2006: Képző- és Iparművészeti
Szakközépiskola, Budapest, festő szak

2006–2011: Magyar Képzőművészeti
Egyetem, festő szak, mesterei:
Kéri Ádám, Szűcs Attila, Halász András

2007–2011: Magyar Képzőművészeti
Egyetem, vizuális nevelőtanár szak

2008: Székely Bertalan ösztöndíj

2010 óta a Képző- és Iparművészeti
Szakközépiskola tanára

SZIGETI GÁBOR CSONGOR (1980)

Valóság tájkép 4.0

2015 · Aszúház, Mád, UHD 2160p – élőkép

2000–2001: Óbudai
Képzőművészeti Szakközépiskola,
Budapest, grafika szak,

2001–2006: Magyar
Képzőművészeti Egyetem,
képgrafika szak, intermédia szak

2004: Székely Bertalan ösztöndíj

Rotomirror

2013 · kör alakú tükör, 148 x 148 x 36 cm

Székely Bertalan Művészeti Központ